

APRILY LAJOS: A LÁTHATLAN IRAS. (Erdélyi Szépmíves Céh). Aprily szigorúan zárt, gondosan csiszolt, néha fehér izzású, kizárólag esetleges liraiságú verseit az erdélyi magyar irodalom egyik csoportja a versek tájaiban, képeiben jelentkező „erdélyiség” miatt a „transzilván líra” jellegzetes mester-verseinek tartja. Nagyon jellemző ez, mert Aprily legujabb verseinek tája, képkincse s az ezzel a tájjal, képkinccsel jelentkező táj-és kép-érzés a régi, jóllehet a költő egy évtizede nem itt, hanem Magyarországon él. Versei zömében ma is a „morajos székelyország” zugói, havasai, rigói, fái, esztenái, kosborjai és enciái az öregedő, kevés változaton bugó líra kulisszái s nemcsak azokban, ahol a vers tárgya a költő idehuzó szíve vagy régi önön-maga emlékeibe omlása, hanem ott is, ahol a régi köteteiből ismert heroizáló pátosz némi elegikus tartással teljesen elvont, spekulatív témákba török. A kiegyensúlyozott formájú, hibátlan Aprily-vers kiöltöztetése semmit se változott. Más tájra, más színezésű képre ma se lel befelé néző szeme. Tájaiban, képeiben ma is a régi „babonás kék homályt” keresi. Tája, képvilága ma is elvont és irreális. Még mindig a régi kifejezés-romantikus. „Kék idők”, „kék vasárnapok”, „jégmadárkék lepkék” modoros varázslataiba szerelmes most is. A föld, ahova vágyik, sem igazi föld, de „különös más planéta”, kozmikus irrealitás. Hiába lett egyszerűbb, higabb, bonyolultság nélkülibb: tája változatlanul elvont, nem a kívülvaló, de egy belőle vetülő táj. S ha ezt a tájat erdélyinek nevezi, úgy ez az Erdély csak az ő képzete és sohasem az olvasó kortárs konkrét Erdélye. Még konkrét megnevezésű tájai sem követhetők reálisan. A táj, a hely Aprily verseiben nem erdélyi föld, hanem egy sajátos lírai állapot lokalizálása, amivel konstruált élményei közvetlenségét célozza. Ezért azonos ez a táj és képvilág akkor is, ha Viseg-

rádon a „Királyasszony kertjében” bolyong vagy épp bonyolult „Sikót hangulat”-át akarja kifejezni. De bárhol jelenik meg verseiben, ez mindig tipikusan romantikus vízióban imbolyog föl. Legjellemzőbb erre a víziójára a minduntalan végzetes, vészes, babonás felmagyítás. Aprily kedvenc helye: a „hósi tető”; ideje: a sorstelel pillanat, „mikor az árnyék nagyra nő lilán” vagy „a szél az erdő jelkét rázza-rázza”, nem egyszer pedig, amikor „a farkasok az Istenszéken orgonáznak” s „a dorong uton a vihar eszelős pásztorlányt danoltat”. Kétségtelenül megkapó ez a táj, de — keresett, kivételes és seholse található. „Erdélyisége”, ha táj-érzése és tájrajza vonásait egybevetjük irodalmunk valóságos táj-érzőivel és tájrajzolóival, például Petőfivel, teljesen minimális. Petőfi bármelyik tájversét vesszük, egyik sem valami elvont poetizálás változata, hanem egy-egy tényleges táj konkrét darabja. Bármelyik tájverse megragadható tájfelülethez kötött s szinte pontosan lerögzített („Ott, ahol a kis Tur siet beléje”). Petőfi tájverseiben a katona, ha beléveti magát, úgy elgázodhat, mint a térképen, holott se nem térkép, se nem fotográfia a verse. Hiteles és valódi. Az élménye reális, a táj nem általános fogalom, mint Aprilynál, akinél még az is jellemző, hogy a táj többnyire prehisztorikus és üres. Nincs se népe, se társadalma, legfeljebb a meghittjeit tűri meg benne: ezek közül is főleg a holtakat. Eleven, reális „erdélyiség” még véletlenül sincs technikailag különben ma is artisztikusan komponált verseiben. (G. G.)

DARVAS SZILARD: ÖRDÖG-SZIGET. A fiatal költő második kötete. Az első, ifjúkori gyűjteményt az idők szelénél különös sodrás feledteti: a „nagyra nőtt” költő magávalragadó lendülete. „Jegyzetek Istenről, a Szerelemről, a Világról és Rólam, aki e világban

élek". — mondja még a cím után. Mióta költők túlesnek a születés fájdalmán, mindegyik eme példátlanul rendkívüli és nagyszerű, illetve hallatlanul mindennapi és egyszerű dolgokba kötött bele, ezekkel élt békében vagy hasonlott meg tragikusán. Istennel, a világgal, a szerelemmel és önmagával. Darvas Szilárd minden sorában költő és talán felesleges is volt így hangsúlyozni, hogy abban a reménytelenül hősi pillanatban, mikor kötetét nyújtja, nem ping-pongról van szó. Még csak nem is krampuszokról és nem is egészen a franciák kitűnően bevált fegyenctelepéről, az Ördög-szigetről, bár egyik versének címe; Enek az ördög-szigeten. Ennek rémképeiből, átvitt hasonlataiból és értelmeiből ködlik, terjeng fel a kötet fölé, a világ fölé, a mai élet fölé, a költő fölé: Ördög-sziget.

Azt lehetne mondani, hogy küldetészerűen pesszimista költő, ha verseinek igen változatos hangjával, mondhatni kötetének összhangjával nem az evvel éppen ellentétes elszárást mondaná. Lirája fontos, szinte sürgős mondanivalókkal terhes, nem az a költészetlenség, mely sokrétű, felelőtlen szavak közt bujkálhat, kerget valamilyen csenevész értelmet. A megláttató értelem fényével siet olykor Isten nevében, olykor szerelmesen a sötét, szemkönyeztetően sötét világon át, világossága néha a szatira és öngúny mélységeit éri.

Legnagyobb ereje a meglepően friss, üde hang és vérpezsdítő lendület, mellyel különösen néhány nagy versének rímei, ütemei vernek. Pompázóan, könnyedén, nagy megjelenítő erővel fejezi ki magát az ilyen, példának a sok közül alig kiválasztható sorokban:

...A régi máglya még vöröslök keresztül annyi századon
s az ősi barlang árnya reszket az égbe nyúló házakon,
az időt most sem panaszolja kité a sors tenyerébe visz
s kibe mennykő vagy bicska vágott ordított ezeréve is.

Az ilyen strófák feszültsége és a mondanivaló teszük „nagy” verssé a *Monológ*-ot, melyből a fenti néhány taktus való, a *Küldetés*-t, az *Évszakok balladája*-t, az *Áprilisi forgószél*-t, a *Nekrológ*-ot és még néhányat. De kisebb írásai is a képek, hasonlatok, rimek ötletes játéka, komoly, nagyobb célú játéka. (Magasiskola, A villamos balladája, Örök hegyek, Martialis új strófái, stb.) Van néhány sanzonszerű és könnyű írása is a kötetben, de a könnyűséget is mindig korszerűen értékesíti. Martialis új strófáiból kell idézni egyet, mint legjellegzőbbet:

Az egykor népszerű szabadság száműzve él a megvetés hegyén,
a jobb társaság be nem fogadja,
állítólag börtönviselt egyén.

Darvas Szilárd e kötetével meggyőző erővel jelentette be magát a magyar irodalomba. Nem, nem pesszimista költő. Indulatai a pervesztes háborgása, aki tudja, hogy van igazság, csak elűtötték tőle. Kötetének tudatos hiányosságai a költő korának — nem életkorának — tökéletlenségei. További fejlődését nagyobb mélységek felé és a kifejezés elmélyülése felé egészen különösen egy nem is jelentékeny, erotikus lánzó verse, a *Démonok* c. mutatja. Sokat ad, még többet ígér és nagyon sokat várhatunk még tőle. (Sándor József)

NAGY ISTVAN: KÜLVÁROS
(Erdélyi Enciklopédia kiadás). „A külváros sokak tudatában bizonyos fokú társadalmonkivüliséget jelent. A belvárosi jól ápolt lény mosdatlanságra, szennyre gondol és megborzong. Az orvos járványokra, speciális népbetegségekre. A jótékony szív elhagyatott árvákat, siró özvegyeket vizionál” — mondja a szerző bevezető szavaiban. „Ilyen tünetek — folytatja — tényleg észlelhetők a külváros életében, de igazi jellemvonásait kevesen ismerik”. Milyen a külváros igazi, őszinte arca, „milyen a hang-